

اطلاعات و کارکردهای چهارگانه آن

دکتر نیما رضایی
فتح‌اله پرتو

به سفارش موسسه فرهنگی هنری نیک‌اندیشان روژان

اطلاعات و کارکردهای چهارگانه آن

مؤلفین: نیما رضایی / فتح الله پرتو

تهران، نشر دا، چاپ اول ۱۳۹۷ / شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۷۳۷-۸۰-۳

موضوع: سازمان اطلاعاتی - ایران / Intelligence service - Iran

موضوع: گفتمان -- ایران - جنبه های سیاسی / Discourse analysis - Political

aspects - Iran

موضوع: ایران - سیاست و حکومت - ۱۳۵۷ / Iran - Politics and government

- ۱۷۸

رده بندی کنگره: ۱۳۹۷/۲۶س / JF1525

رده بندی دی.سی: ۳۲۷/۱۲.۱۵

شماره کتابخانه ملی: ۴۹۴۱۳۲۳

شناسنامه

اطلاعات و کارکردهای چهارگانه آن

مؤلفین: نیما رضایی / فتح الله پرتو

تهران، نشر دا، چاپ اول ۱۳۹۷ / شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۷۳۷-۸۰-۳

صفحه آرای: مریم سلیمی

طراحی جلد: سارا عزیزی شالباف

تیراژ: ۱۰۰۰ / قیمت: ۳۵۰۰۰ تومان

حق چاپ و نشر محفوظ است. طبق حقوق نویسندگان و منصفان هرگونه کپی برداری

به هر روش پیگرد قانونی دارد.

آدرس: میدان انقلاب - خیابان جمالزاده جنوبی - کوچه دانشور - پلاک ۵ - واحد ۸.

تلفن: ۰۲۱۶۶۴۲۱۵۳۴

آدرس الکترونیک: nashrda@yahoo.c

مقدمه ۱۳

فصل اول

بررسی جنبه‌های تئوریک مفهوم اطلاعات

۱-۱) چکیده ۱۹

۲-۱) اطلاعات چیست؟ ۱۹

۱-۲) تعریف اول: شرمن کنت ۲۰

۲-۲) تعریف دوم: شولسکی و اشمیت ۲۰

۳-۱) تعریف سوم: والتر لاکوئر ۲۲

۴-۱) تعریف چهارم: مارک ام. لاوتال ۲۳

۵-۲) تعریف پنجم: روی گادسون ۲۳

۶-۲) تعریف ششم: رابرت ام. کلارک ۲۴

۷-۲) تعریف هفتم: جان پرادوس ۲۶

۸-۲) تعریف هشتم: میلیتون دیاز ۲۶

۹-۲) تعریف نهم: CIA ۲۷

۱۰-۲) تعریف دهم: FBI ۲۸

۱۱-۲) تعریف یازدهم: ستاد کل نیروهای مسلح ایالات متحده ۲۸

۱۲-۲) تعریف دوازدهم: وزارت دفاع بریتانیا ۲۹

۱۳-۲) تعریف سیزدهم: ورنون والترز ۲۹

۱۴-۲) تعریف چهاردهم: گیل و فیتیان ۲۹

۱۵-۲) تعریف پانزدهم: ویتن و بیرباور ۲۹

۱۶-۲) تعریف شانزدهم: جنیفر ای. سیمز ۳۰

۱۷-۲) تعریف هفدهم: آر. ای. راندم ۳۰

۱۸-۲) تعریف هجدهم: مارتین تی. بیمفرت ۳۰

۱۹-۲) تعریف نوزدهم: لیمان بی. کرک پاتریک، جونیور ۳۱

۳۱	 ۲۰-۲-۱) تعریف بیستم: گرین برگ و هاس
۳۱	 ۲۱-۲-۱) تعریف بیست و یکم: مایکل هرمن
۳۱	 ۲۲-۲-۱) تعریف بیست و دوم: جان فریس
۳۲	 ۲۳-۲-۱) تعریف بیست و سوم: اسکات و جکسن
۳۲	 ۲۴-۲-۱) تعریف بیست و چهارم: جیمز دردریان
۳۲	 ۳-۱) نکات شایسته توجه در تعاریف ارائه شده از اطلاعات
۳۵	 ۴-۱) مطالعات اطلاعاتی
۴۰	 ۵-۱) چرخه اطلاعاتی
۴۱	 ۱-۱-۵) چرخه اطلاعات در CIA
۴۲	 ۲-۱-۵) چرخه اطلاعات از منظر FBI
۴۴	 ۳-۱-۵) چرخه اطلاعات از منظر وزارت دفاع بریتانیا
۴۶	 ۴-۱-۵) چرخه اطلاعات در NATO
۴۷	 ۵-۱-۵) چرخه اطلاعات از منظر کلارک
۴۸	 ۶-۱-۵) چرخه اطلاعات از منظر ترورتن
۴۹	 ۶-۱) تفاوت نگرش‌های سنتی و جدید (آمریکایی) به اطلاعات
۵۰	 ۱-۶-۱) ویژگی‌های نگرش جدید (آمریکایی) به اطلاعات
۵۰	 ۱-۱-۶-۱) مرکزیت یا تمرکز بر [تجربه تحلیل]
۵۲	 ۲-۱-۶-۱) جاسوسی در مقابل جمع‌آوری اطلاعات
۵۲	 ۳-۱-۶-۱) کم ارزش شمردن ضداطلاعات
۵۴	 ۴-۱-۶-۱) مخاطبان اطلاعات

فصل دوم

عناصر یا کارکردهای اطلاعات

۵۵	 ۱-۲) چکیده
۵۵	 ۲-۲) جمع‌آوری
۵۷	 ۱-۲-۲) اطلاعات انسانی (HUMINT)
۵۹	 ۲-۲-۲) اطلاعات فنی (TECHINT)
۵۹	 ۱-۲-۲-۲) اطلاعات تصویری (IMINT)
۶۲	 ۲-۲-۲-۲) اطلاعات مخابراتی (SIGINT)
۶۲	 ۱-۲-۲-۲-۲) اطلاعات ارتباطی (COMINT)
۶۲	 ۲-۲-۲-۲-۲) اطلاعات تله‌متری (TELINT)
۶۳	 ۳-۲-۲-۲-۲) اطلاعات الکترونیکی (ELINT)
۶۴	 ۳-۲-۲-۲) اطلاعات هدف‌یابی و سنجش (MASINT)
۶۵	 ۴-۲-۲-۲) بستر (پلت‌فورم)‌های جمع‌آوری اطلاعات
۶۶	 ۵-۲-۲-۲) اطلاعات صوتی (ACOUSTINT or ACINT)

۶۶	اطلاعات زمین فضایی (GEOINT)
۶۷	بهره‌برداری پرسنلی و مادی (MPE)
۶۷	اطلاعات تسلیحاتی
۶۸	اطلاعات قانونی و زیست‌سنجی (بیومتریک) (FABINT)
۶۸	بهره‌برداری شیمیایی (CHEMEX)
۶۸	اطلاعات مالی (FININT)
۶۸	تجزیه و تحلیل رسانه‌های توقیف شده (SMA)
۶۸	اطلاعات پزشکی (MEDINT)
۶۹	اطلاعات منبع آشکار (OSINT)
۷۰	ضداطلاعات
۷۲	اقدامات عامل و غیرعامل در ضداطلاعات
۷۲	اقدامات غیرعامل در ضداطلاعات
۷۳	اقدامات حفاظتی
۷۴	اقدامات عامل در ضداطلاعات
۷۵	ضدجاسوسی
۷۵	فریب
۷۸	ضداطلاعات چندروشی
۷۸	تجزیه و تحلیل اطلاعات
۸۰	انواع محصولات اطلاعاتی
۸۲	اقدام پنهان

فصل سوم

سازمان‌های اطلاعاتی

۸۵	چکیده
۸۵	دلایل چهارگانه وجود سازمان‌های اطلاعاتی از منظر لاوتنل
۸۶	جلوگیری از غافلگیری استراتژیک
۸۶	ارائه تخصص [کسب شده در] درازمدت
۸۶	حمایت از فرآیند سیاسی
۸۷	حفظ نهان‌کاری اخبار، نیازها و روش‌ها
۸۷	رابطه بین اطلاعات و سیاست
۸۸	رابطه تخصص [اطلاعاتی] و سیاست از منظر شولسکی و اشمیت
۸۹	از بین بردن پیغام‌رسان (پیک)
۹۰	اطلاعات باشکوه
۹۱	استقلال اطلاعات
۹۱	رابطه بین اطلاعات و سیاست از منظر لاوتنل

- ۹۲ ۴-۳ شکست اطلاعاتی
- ۹۳ ۱-۴-۳ شکست اطلاعاتی از منظر «شولسکی و اشمیت»
- ۹۳ ۱-۱-۴-۳ تبعیت اطلاعات از سیاست
- ۹۳ ۲-۱-۴-۳ عدم دسترسی به اخبار در زمان و مکانی که به این اخبار نیاز می‌باشد
- ۹۴ ۳-۱-۴-۳ دیدگاه‌های مورد قبول عامه
- ۹۴ ۴-۱-۴-۳ تصویر انعکاسی
- ۹۵ ۲-۴-۳ شکست اطلاعاتی از منظر «بتس»
- ۹۵ ۱-۲-۴-۳ شکست در چشم‌انداز
- ۹۶ ۲-۲-۴-۳ سبب‌شناسی ارتباطات
- ۹۶ ۳-۲-۴-۳ تناقض در ادراک
- ۹۷ ۵-۳ دو مدل مبتلا به اطلاعات از منظر دیوید کان
- ۹۸ ۶-۳ نتایج کار سازش‌های اطلاعاتی
- ۱۰۰ ۷-۳ پیشینه و زمینه‌های امنیتی اطلاعاتی جمهوری اسلامی

فصل چهارم

مبانی معرفت‌شناسی مطالعات اطلاعاتی

- ۱۰۳ ۱-۴ چکیده
- ۱۰۳ ۲-۴ چرا نظریه اطلاعات نداریم؟
- ۱۰۵ ۳-۴ معرفت‌شناسی چیست؟
- ۱۱۳ ۱-۳-۴ اثبات‌گرایی (پوزیتیویسم)
- ۱۱۵ ۲-۳-۴ فرا اثبات‌گرایی (پسا پوزیتیویسم)
- ۱۱۷ ۳-۳-۴ نظریه انتقادی (مکتب فرانکفورت)
- ۱۱۹ ۴-۴ مبانی معرفت‌شناسی اطلاعات و مطالعات اطلاعاتی

فصل پنجم

بررسی امنیتی کردن انقلاب اسلامی توسط روسای جمهور، ۱۳۵۷-۱۳۵۹

- ۱۲۱ ۱-۵ چکیده
- ۱۲۱ ۲-۵ بررسی کنش گفتاری امنیتی کردن «انقلاب اسلامی» توسط روسای جمهور ایالات متحده
- ۱۲۴ ۱-۲-۵ تعریف «امنیتی کردن»
- ۱۲۴ ۱-۱-۲-۵ کلیات
- ۱۲۷ ۲-۱-۲-۵ مبانی فلسفی نظریه امنیتی کردن
- ۱۲۸ ۱-۲-۱-۲-۵ جان ال. آستین
- ۱۳۳ ۲-۲-۱-۲-۵ ژاک دریدا
- ۱۳۵ ۳-۲-۱-۲-۵ کارل اشمیت
- ۱۴۰ ۴-۲-۱-۲-۵ کنت والتز
- ۱۴۱ ۳-۱-۲-۵ شرایط تسهیل کننده

۱۴۲	۴-۱-۲-۵ واحدهای تحلیل امنیت
۱۴۲	۱-۲-۵-۱ (۱-۴-۱) مراجع امنیت
۱۴۲	۲-۴-۱-۲-۵ بازیگران امنیتی کننده
۱۴۳	۳-۴-۱-۲-۵ بازیگران کارکردی
۱۴۴	۵-۱-۲-۵ بررسی روند امنیتی کردن «انقلاب اسلامی» توسط روسای جمهور ایالات متحده
۱۴۴	۱-۵-۱-۲-۵ جیمی کارتر
۱۴۸	۲-۵-۱-۲-۵ رونالد ریگان
۱۵۱	۳-۵-۱-۲-۵ جرج هربرت واکر بوش
۱۵۲	۴-۵-۱-۲-۵ ویلیام جی. کلینتون
۱۵۴	۵-۵-۱-۲-۵ جورج واکر بوش
۱۵۷	۶-۵-۱-۲-۵ براک حسین اوباما

فصل ششم

گفتمان امنیتی-نظامی جمهوری اسلامی

۱۶۱	۱-۶ چکیده
۱۶۱	۲-۶ گفتمان امنیتی-نظامی جمهوری اسلامی در داخل
۱۶۱	۱-۲-۶ تعریف گفتمان
۱۶۶	۲-۲-۶ نگاهی به دیدگاه‌های «سوسور»
۱۶۹	۳-۲-۶ نظریه تحلیل گفتمان «لاکلاو» و «موفه»
۱۶۹	۱-۳-۲-۶ کلیات
۱۷۳	۲-۳-۲-۶ مولفه‌های نظریه تحلیل گفتمان «لاکلاو» و «موفه»
۱۷۴	۱-۲-۳-۲-۶ دال مرکزی
۱۷۴	۲-۲-۳-۲-۶ دال ثانور
۱۷۵	۳-۲-۳-۲-۶ عنصر
۱۷۵	۴-۲-۳-۲-۶ وقته یا لحظه یا دقیقه
۱۷۵	۵-۲-۳-۲-۶ حوزه گفتمان‌گونگی
۱۷۶	۶-۲-۳-۲-۶ مفصل‌بندی
۱۷۶	۷-۲-۳-۲-۶ زنجیره هم‌ارزی و تفاوت
۱۷۷	۸-۲-۳-۲-۶ منازعه یا خصومت یا ضدیت یا غیریت‌سازی
۱۷۹	۹-۲-۳-۲-۶ درون‌گذاری و برون‌گذاری یا برجسته‌سازی و حاشیه‌رانی
۱۸۰	۱۰-۲-۳-۲-۶ انسداد یا توقف
۱۸۰	۱۱-۲-۳-۲-۶ بی‌قراری یا تزلزل
۱۸۱	۱۲-۲-۳-۲-۶ هژمونی
۱۸۳	۱۳-۲-۳-۲-۶ ساختار شکنی
۱۸۳	۱۴-۲-۳-۲-۶ سوز

- ۱۸۴ ۱۵-۲-۳-۲-۶) موقعیت سوزگی و سوزگی سیاسی
- ۱۸۵ ۱۶-۲-۳-۲-۶) اسطوره
- ۱۸۶ ۱۷-۲-۳-۲-۶) تصور اجتماعی
- ۱۸۶ ۱۸-۲-۳-۲-۶) وجه استعاری
- ۱۸۷ ۱۹-۲-۳-۲-۶) دال خالی
- ۱۸۸ ۲۰-۲-۳-۲-۶) قابلیت دسترسی و قابلیت اعتبار
- ۱۸۸ ۲۱-۲-۳-۲-۶) رابطه دال و مدلول
- ۱۸۹ ۲۲-۲-۳-۲-۶) قدرت
- ۱۹۰ ۲۳-۲-۳-۲-۶) گفتمان‌های عینیت یافته
- ۱۹۰ ۲۴-۲-۳-۲-۶) یاست و فضا
- ۱۹۱ ۲۵-۲-۳-۲-۶) کردارهای اجتماعی
- ۱۹۱ ۲۶-۲-۳-۲-۶) ساختار و روش نظریه «لاکلاو» و «موفه»
- ۱۹۲ ۲۷-۲-۳-۲-۶) اجزای اصلی گفتمان امنیتی-نظامی جمهوری اسلامی
- ۱۹۳ ۲۸-۲-۳-۲-۶) متون مورد بررسی
- ۱۹۴ ۲۹-۲-۳-۲-۶) حضرت امام (ره)
- ۱۹۴ ۳۰-۲-۳-۲-۶) مقام معظم رهبری (مدخله "مالی")
- ۲۰۰ ۳۱-۲-۳-۲-۶) نحوه تحلیل متون
- ۲۰۰ ۳۲-۲-۳-۲-۶) دوره زمانی مورد بررسی
- ۲۰۰ ۳۳-۲-۳-۲-۶) نگاهی به زمینه گفتمان امنیتی-نظامی جمهوری اسلامی در داخل کشور
- ۲۰۱ ۳۴-۲-۳-۲-۶) بررسی رابطه تخصصی گفتمان امنیتی-نظامی جمهوری اسلامی با دیگر گفتمان‌های رقیب
- ۲۰۴ ۳۵-۲-۳-۲-۶) مفصل‌بندی گفتمان امنیتی-نظامی جمهوری اسلامی در داخل
- ۲۰۴ ۳۶-۲-۳-۲-۶) آثار و نتایج نگاه گفتمانی سرویس‌های اطلاعاتی جمهوری اسلامی به مقوله امنیت
- ۲۱۱ منابع

مقدمه

انجام «اصلاحات» در هر سازمانی یکی از دلایل اصلی «مانایی» آن سازمان می‌باشد. این مهم در سازمان‌های اطلاعاتی اهمیتی مضاعف می‌یابد. خاصه آن‌که به دلیل پنهان‌کاری و محرمانه (و حتی سری) بودن فعل و انفعالات درونی این سازمان‌ها، ناظران و محققان بیرونی درک و فهم درستی از آن ندارند و ندارند و تنها قادر هستند که از طریق بررسی رفتارهای این سازمان‌ها و اثراتی که این رفتارها در سطح جامعه (در معنای موسع آن) از خود برجای می‌گذارند به بخش کوچکی از مسائل درونی این سازمان‌ها پی برند و آن را نقد نمایند. البته این مسأله یک بخش موضوع است. بخش دیگر موضوع آن‌جا است که خود محققان یک خط قرمز فرضی پیش پای خود ترسیم می‌نمایند و ایراد گوناگون به خود می‌قبولانند که نمی‌توان کمترین تحرک پژوهشی در رابطه با این سازمان‌ها از خود بروز داد. خط قرمزی که وجود خارجی ندارد و تنها از ذهن محتاط این محققان نشأت می‌گیرد. شاید از این‌رو است که عمده پژوهش‌های انجام شده در رابطه با سازمان‌های اطلاعاتی (معمولاً در غرب) توسط محققانی انجام پذیرفته که یا عضو سرویس‌های اطلاعاتی می‌باشند و یا توانسته‌اند از خط قرمز فرضی فراروی خود عبور نمایند.

این موضوع در رابطه با سرویس‌های اطلاعاتی جمهوری اسلامی احتیاط و حتی به‌شدت بیشتری را می‌طلبد. نه از آن جهت که خود این سرویس‌ها مانعی پیش روی محققان قرار می‌دهند بلکه از آن جهت که نشأت هرگونه «اطلاعات» (که در هر صورت جنبه محرمانه دارد) یا حتی برخی «اخبار مهم» در رابطه با این سرویس‌ها می‌تواند مورد بهره‌برداری سرویس‌های حریف (دشمن) و رقیب قرار گیرد.

با عنایت به تمامی این موارد، نگارندگان موضوع «اصلاحات در سرویس‌های اطلاعاتی جمهوری اسلامی» را موضوع پژوهش خود قرار دارند، لکن از یک‌سو دغدغه خود را بر این مطلب قرار دادند که پژوهش حاضر محملی برای درز «اطلاعات» محرمانه مرتبط با این

سرویس‌ها قرار نگیرد و از دگرسو بتواند چارچوبی کلی از این سازمان‌ها را برای محققان و دانشجویان علاقه‌مند رشته روابط بین‌الملل (که رشته «مطالعات اطلاعاتی (IS)»^۱ جزئی از آن می‌باشد) ترسیم نماید.

اما صرف دارا بودن این دغدغه‌ها اگرچه برای ورود به پژوهش، لازم لکن به‌هیچ وجه کافی نیست. «اطلاعات (Intelligence)» نظیر بسیاری دیگر از مفاهیم مانند دولت مدرن، سیاست خارجی، امنیت ملی و ... یک مفهوم غربی است و بررسی سازمان‌های اطلاعاتی جمهوری اسلامی (که از لحاظ کارکردی و نه محتوایی-هویتی مشابه سازمان‌های اطلاعاتی غربی هستند) بدون توجه به این نکته بسیار مهم، ابر و ناقص خواهد بود. البته توجه به این نکته ضروری است که در این بحث که «اطلاعات» یک مفهوم غربی است بدان معنا نیست که مثلاً در اسلام موضوعی تحت عنوان «جمع‌آوری اطلاعات» و «حفاظت اطلاعات» نداشته‌ایم، چه آن‌که نبی مکرم اسلام (ص) و پیروان آن انسان کامل از تاکتیک‌های اطلاعاتی نظیر جمع‌آوری مستقیم، جمع‌آوری توسط افراد نرزدی، جمع‌آوری عدوانی، جمع‌آوری از طریق عملیات گشت شناسایی، جمع‌آوری به‌روش شنود جمع‌آوری به‌روش دیده‌بانی، بررسی اطلاعاتی، هدایت عملیات اطلاعاتی و سازماندهی عملیات رویی، تاکتیک‌های حفاظت اطلاعاتی نظیر رازداری، توریه، حفاظت اسناد و مدارک، وجوب مخفی‌کاری و حفظ اسرار، حفاظت گفتار، ضد جاسوسی، تقیه، هدایت عملیات حفاظت اطلاعاتی و حفاظت فیزیکی بهره می‌جستند (بخش آموزش و تحقیقات اداره کل حراست، ۱۳۸۹، صص. ۱۷-۱۸)، لکن «اطلاعات» با کارکردهای چهارگانه «جمع‌آوری پنهان»، «ضد اطلاعات»، «تجزیه و تحلیل اطلاعات» و «عملیات پنهان» مفهومی غربی است.

بدین‌سان ضرورت داشت که هرگونه بحثی در رابطه با سازمان‌های اطلاعاتی جمهوری اسلامی مستظهر به یک پشتوانه تئوریک گردد.

اولین وجه این پشتوانه تئوریک می‌باید بر تعریف مفهوم «اطلاعات» استوار گردد. از این‌رو در فصل اول، بیست و چهار تعریف مختلف از مفهوم «اطلاعات» که توسط محققان مختلف ارائه شده، ذکر می‌گردد که نشان‌دهنده تنوع فکری و نگرش‌های مختلف در این رشته می‌باشد. البته از این نکته بسیار مهم غفلت نمی‌شود که اگرچه در رشته‌های مختلف علوم اجتماعی، تعریف مفاهیم ارتباط تنگاتنگی با رویکرد معرفت‌شناسی (و حتی هستی‌شناسی و

روش‌شناسی) محققان دارد لکن در مطالعات اطلاعاتی که نگرش معرفت‌شناسانه پوزیتیویستی (اثبات‌گرایی) به شدت بر آن سایه انداخته است، این تنوع نظری در تعریف مفهوم «اطلاعات» امری عجیب و محتاج کنکاش می‌باشد. ضمن آن‌که تعریف معرفت‌شناسی و رویکردهای معرفت‌شناسانه مختلف را به فصل چهارم واگذار می‌نماییم. در این فصل همچنین به موضوع رشته «مطالعات اطلاعاتی» (اگر بتوان آن را یک رشته دانست) و جایگاه آن در میان رشته‌های موجود پرداخته می‌شود و در ادامه مفهوم «چرخه اطلاعاتی» و نگاه CIA، FBI، وزارت دفاع بریتانیا، NATO، کلارک و نهایتاً ترورتن به این مفهوم کلیدی مورد تدقیق قرار می‌گیرد و در خاتمه فصل «تفاوت نگش‌های سنتی و جدید (آمریکایی) به اطلاعات» از منظر «شولسکی و اشمیت» که یک بحث بسیار پرمغز می‌باشد، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

دومین وجه پیشنهادی بنور که پژوهش باید حول بررسی «کارکردهای اطلاعات» استوار می‌گردد. بنابراین فصل دوم کتاب عناصر یا کارکردهای چهارگانه و مفاهیم مرتبط با آن‌ها تعلق می‌گیرد. به عنوان مثال در قسمت «جمع‌آوری پنهان» به عنوان یکی از کارکردهای اطلاعات، مباحث مختلفی نظیر «اطلاعات شناسایی»، «اطلاعات فنی» (از منظر آمریکایی‌ها) شامل اطلاعات تصویری (IMINT) یا اطلاعات عکس برداری (PHOTINT)؛ اطلاعات مخابراتی (SIGINT) که شامل اطلاعات ارتباطاتی (COMINT)، اطلاعات تله‌متری (TELINT) و اطلاعات الکترونیکی (ELINT) می‌گردد؛ بستر (پلت‌فوره‌های جمع‌آوری اطلاعات و اطلاعات هدفیابی و سنجش (MASINT)؛ و «بهره‌برداری پرسنلی و مادی (MPE) (از منظر بریتانیایی‌ها)» شامل اطلاعات فنی (TECHINT)، اطلاعات تسلیحات، اطلاعات قانونی و زیست‌سنجی (بیومتریک) (FABINT)، بهره‌برداری شیمیایی (CHEMINT)، اطلاعات اقتصادی (FININT)، تجزیه و تحلیل رسانه‌های توقیف شده (SI) و اطلاعات پزشکی (MEDINT) مورد تدقیق قرار می‌گیرد.

در فصل سوم به دلایل وجودی سازمان‌های اطلاعاتی از نگاه «لاونتال» پرداخته می‌شود و هریک از این دلایل به تفصیل بررسی می‌گردند. «رابطه بین اطلاعات و سیاست»، «دلایل شکست اطلاعاتی»، «دو مشکل مبتلابه اطلاعات» و «نتایج کار سازمان‌های اطلاعاتی» از دیگر نکات مهمی است که در این فصل مورد تدقیق قرار می‌گیرند. در خاتمه به مبحث «پیشینه و زمینه سرویس‌های اطلاعاتی جمهوری اسلامی» پرداخته شده و این فرضیه ارائه می‌گردد که سرویس‌های اطلاعاتی جمهوری اسلامی بیش از آن‌که جهت پاسخ‌گویی به نیازمندی‌های اطلاعاتی مشتریان اطلاعاتی (مقامات سیاسی و سیاست‌گذاران) به وجود آمده باشند، جهت

مقابله با تهدیدها شکل گرفته‌اند.

در فصل چهارم همان گونه که پیشتر ذکر گردید مباحث معرفت‌شناسی به‌طور اعم و مبانی معرفت‌شناختی مطالعات اطلاعاتی به‌طور اخص مورد بررسی قرار می‌گیرند. در این فصل ضمن بررسی سه پارادایم معرفت‌شناسانه اثبات‌گرایی (پوزیتیویسم)، انتقادی و فرائبات‌گرایی (پست پوزیتیویسم)، این سوال کلیدی که «پارادایم معرفت‌شناسانه حاکم بر مطالعات اطلاعاتی چیست؟» کانون تدقیق و بررسی قرار می‌گیرد.

فصل پنجم به معرفی مهم‌ترین وجه از وجوه سه‌گانه مکتب کپنهاگ به‌عنوان یکی از مکاتب مهم در مطالعات امنیتی، یعنی مفهوم «امنیتی کردن» اختصاص می‌یابد. اگرچه این نظریه در «مطالعات اطلاعات» کاربرد ندارد، لکن لازم است که محققان با یکی از مفاهیمی که این روزها به کرات توسط سیاست‌پژوهان و محققان تکرار می‌گردد آشنا گردند. البته نباید از این نکته مهم غفلت نمود که مفهوم «امنیتی کردن» از منظر مکتب کپنهاگ اگرچه همپوشانی‌ها و شباهت‌هایی با «امنیتی کردن» از منظر مکتب پاریس دارد، لکن تفاوت‌های معرفت‌شناسانه و روش‌شناسانه‌ای نیز با یکدیگر دارند. نحوه کاربرد این نظریه و علت ذکر آن در کتاب از آن‌رو می‌باشد که بتوان با استفاده از این نظریه، بسته به روسای جمهور مختلف ایالات متحده (کارتز، ریگان، بوش پدر، کلینتون، بوش پسر و اوباما) از ابزارهایی نظیر پیگیری سیاست «Regime Change»، تحریم اقتصادی، تهاجم نظامی به خاک ایران، رویارویی دریایی در خلیج فارس و ... در مواجهه با «جمهوری اسلامی» را علی‌رغم هزینه‌های آن مورد واکاوی قرار داد.

در فصل ششم، مفهوم بسیار کلیدی «گفتمان» که در دوران اخیر حتی توسط عامه مردم نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد، کانون توجه و بررسی قرار می‌گیرد. در این فصل ضمن بررسی اجزای مختلف نظریه تحلیل گفتمان «ارنست لاکلاو و شنتال موف»، از این نظریه جهت استخراج اجزای اصلی و نحوه مفصل‌بندی گفتمان امنیتی-نظامی جمهوری اسلامی در داخل و بررسی رابطه تخصصی این گفتمان با گفتمان‌های رقیب نظیر گفتمان امنیتی-نظامی غرب‌گرایان و گفتمان امنیتی-نظامی طرفداران رژیم شاهنشاهی (که هر دو دارای چندین خرده گفتمان مختلف می‌باشد) استفاده می‌شود و در قسمت پایانی فصل به این سوال مهم که چرا سرویس‌های اطلاعاتی جمهوری اسلامی باید نگاه گفتمانی به مقوله امنیت داشته باشند، پاسخ داده می‌شود و جهت پاسخ‌گویی از مباحثی نظیر «ابر واقعیت»^۱ که توسط «ژان بودریار»، اندیشمند فرانسوی مطرح شده است، وام گرفته می‌شود.

بدین‌سان و از رهگذر شش فصل اول کتاب، پشتوانه تئوریک پژوهش تکمیل می‌گردد تا در فصل هفتم (و آخر کتاب) به‌کار آید و بتواند اصلاحات چهاربعدی در سرویس‌های اطلاعاتی جمهوری اسلامی را توضیح دهد. در این فصل آن‌چه که در شش فصل قبل کاشته شده، درو می‌گردد. باور نگارندگان بر آن است که توجه به مباحث تئوریک اگرچه ضروری و لازم است، لکن کافی نیست. این مباحث تئوریک ابزار قدرت‌مندی در اختیار محققان قرار می‌دهند که از طریق آن می‌توان به سراغ مسایل مبتلابه رفت و آنان را حل نمود. بدین‌سان با دید تئوریکی که در شش فصل قبل و از طریق بررسی انتزاعیات حاصل گردید، به‌سراغ سه سرویس اطلاعاتی اصلی جمهوری اسلامی (یعنی وزارت اطلاعات، سازمان اطلاعات سپاه و پلیس اطلاعات و امنیت نیروی انتظامی) رفته و اصلاحاتی که انجام آنان در چهار بعد طولی (۲ مورد)، عرضی (۴ مورد)، عمقی (۳ مورد) و ماحمی (۴ مورد) ضروری می‌باشد، مورد تدقیق قرار می‌گیرد.

لازم است که در این قسمت به نکتته مهم توجه گردد. **اولین نکته** چرایی ضروری بودن انجام چنین پژوهش‌هایی است. اگرچه ممکن است یک نگاه تنگ‌نظرانه انجام چنین پژوهش‌هایی را برنتابد، لکن اهمیتی که سرویس‌های اطلاعاتی جمهوری اسلامی در «مقابله با تهدیدهای فراروی انقلاب اسلامی» در وهله اول و «تأمین نیازمندی‌های اطلاعاتی مشتریان اصلی اطلاعاتی» (نظیر مقام معظم رهبری، رئیس‌جمهور، دبیر شورای عالی امنیت ملی، فرماندهان نظامی و ...) در وهله دوم دارند، نقد آن‌ها را ضروری و لازم می‌نماید. **دومین نکته** که در دغدغه اول نگارندگان یعنی عدم درز «اطلاعات» مرتبط با سازمان‌های اطلاعاتی جمهوری اسلامی ریشه دارد موجب گردیده که در طرح اصلاحات چهار بعدی سرویس‌های اطلاعاتی جمهوری اسلامی تنها از اطلاعات و اخبار آشکار استفاده گردد. اگرچه از «تحلیل رفتار» این سازمان‌ها غفلت ورزیده نشد. از این رو بود که نقد عملکرد حفاظت اطلاعات نظامی نظیر «حفاظت اطلاعات سپاه پاسداران»، «سازمان حفاظت اطلاعات ارتش (ساحقاجا)»، «سازمان حفاظت اطلاعات وزارت دفاع»، «حفاظت اطلاعات ناجا»، «نیروی قدس سپاه» و ... به مصلحت دانسته نشد. ضمن آن‌که چنان‌چه این پژوهش غیر محرمانه نبود، امکان طرح مباحث دیگر از جمله اصلاحات ساختاری و نحوه چینش معاونت‌ها، عملکرد معاونت‌های سرویس‌های اطلاعاتی (خاصه در مورد سازمان اطلاعات سپاه) و ... وجود داشت. **نکته سوم** آن است که بخشی از اصلاحات چهاربعدی در سرویس‌های اطلاعاتی جمهوری اسلامی مخصوصاً در بخش اصلاحات طولی متوجه نهادهای فرا دست از جمله مجلس شورای اسلامی می‌باشد تا بتوانند از طریق تصویب قوانین جدید، مشکل را مرتفع سازند.

در هنگام طرح نقد تلاش شد تا تنها به ذکر مشکلات موجود بسنده نگردد و راه‌حل‌ها نیز ذکر گردند. اگرچه ادعایی در مورد کامل یا دقیق بودن این راه‌حل‌ها وجود ندارد. علی‌رغم دارا بودن چنین دغدغه مبارکی، متأسفانه بنابر صلاح‌دید نهادهای ذی‌ربط فصل هفتم کار حذف گردید. نویسندگان امیدوار هستند که نکات مطرح شده در فصل هفتم کار مورد توجه سرویس‌های اطلاعاتی جمهوری اسلامی قرار گیرد، چرا که هیچ عقل سلیمی ضرورت اصلاحات سازمانی که موجب تعالی و رشد سازمان (و از جمله یک سرویس اطلاعاتی) می‌گردد را نفی نمی‌نماید. زیرا هدف همه دلسوزان انقلاب اسلامی ازجمله نویسندگان این کتاب، تقویت سرویس‌های اطلاعاتی به‌عنوان یکی از مولفه‌های قدرت جمهوری اسلامی که خونبهای هزاران شهید سنگین کفن می‌باشد، بوده و خواهد بود.

در پایان ضمن اشاره به این مطلب که تنها اثر عاری از خطا، قرآن مجید و کتبی نظیر نهج‌البلاغه مولای مومنان علی (ع) و صحیفه سجادیه آقا زین‌العابدین (ع) می‌باشند، پیشنهادات خوانندگان را به‌مقتضای با رویی گشاده و با دیده منت پذیرا خواهد بود.

لازم است که از زحمات مدیریت محترم «نشر دا»، جناب آقای مهندس فرشاد اخترشناس و همکاران ایشان که اهتمام ویژه‌ای در نشر آثار استیتی مبذول می‌دارند، کمال تشکر را نماید. ضمناً تشکر و سپاس‌گزاری از عنایات ویژه مدیریت محترم «موسسه فرهنگی هنری نیک اندیشان روزان» را بر خود فرض می‌دانم. همچنین برخود لازم می‌دانم از عنایات و راهنمایی‌های بزرگوارانه آقایان «دکتر فرهاد اخترشناس»، «دکتر یوسف نیلوفری»، «مهندس وحید رحیمی قره‌چیق»، «دکتر علی آدمی»، «حاج محمد ضیایی»، «حاج احمد قربانی»، «رحمت‌اله رضایی»، «دکتر کیان دهراب‌پور»، «دکتر مهدی دهراب‌پور»، «مهندس مهرداد باقرنیا»، «ساسان رضایی»، «مهندس فرهاد امینی»، «مهندس محمدکریم جوشن»، «مهندس مجتبی علی‌پور تلگرد»، «مهندس علی‌اکبر پاک»، «دکتر مختار دهراب‌پور»، «مهندس سجاد جوشن»، «دکتر مهدی رضایی»، «شایان محمدی»، «مهندس محسن دهراب‌پور»، «مهندس شهاب محمدی» و سایر دوستان که از سربازان گمنام امام زمان (عج) هم در وزارت اطلاعات و هم در سازمان اطلاعات سپاه هستند، صمیمانه تقدیر و تشکر نماید.

آبان ماه یک‌هزار و سیصد و نود و شش / اربعین سالار و سرور شهیدان، سیدالاحرار مولی ابی عبدالله الحسین (ع)

نیما رضایی

فتح‌اله پرتو